

ארבעה-עשר היגדים וגעגוע

רבקה אנג
המכון הלאומי לחינוך, סינגפור
rebecca.ang@nie.edu.sg

אלונה פורקוש-ברוך
מכללת לוינסקי לחינוך,
אוניברסיטת ת"א
alonabar@levinsky.ac.il

ארנון הרשקוביץ
אוניברסיטת תל אביב
arnonhe@tauex.tau.ac.il

Fourteen Statements and Longing

Arnon Hershkovitz
Tel Aviv University

Alona Forkosh-Baruch
Levinsky College of Education,
Tel Aviv University

Rebecca Ang
National Institute of
Education, Singapore

Abstract

Teacher-student relationships are vital for well-being and academic development within schools, as well as for teachers' professional development. Therefore, regulations restricting SNS in education may have far-reaching impact. This paper is characterizing differences between teachers who are connected or interested in connecting with their students via Facebook, and those who are not interested in such a connection. Findings suggest that differences between the two groups include age, years of teaching experience and years of Facebook experience in general. Also, differences were found in attitudes towards Facebook usage in teaching and banning policy of SNS in education. Also, an interesting result was found regarding the degree of intimacy between teachers and their students in both groups. This study may assist policymakers when setting up regulations regarding teacher-student communication via social networking sites.

Keywords: Social network sites (SNS), Facebook, Teacher-student relationship

תקציר

יחסי מורים ותלמידים, גם מחוץ לשעות הלימוד, חיוניים לרווחתם ולקידומם הלימודי של תלמידים, כמו גם לפיתוחם המקצועי והאישי של המורים. לפיכך, להגבלת קשרים בין מורים ותלמידים באמצעות אתרי רשתות חברתיות עלול השלכות מרחיקות-לכת. מאמר זה בוחן הבדלים בין מאפייני מורים בחט"ב/תיכון שמקושרים או מעוניינים להיות מקושרים עם תלמידיהם בפייסבוק, ובין מורים שאינם מעוניינים בכך. לפי הממצאים (N=160), שתי הקבוצות נבדלות זו מזו בגיל, ותק בהוראה ומספר שנות הפעילות בפייסבוק. הבדלים נוספים נמצאו בעמדות כלפי שימוש בפייסבוק בהוראה וכלפי מדיניות איסור קשרי מורים ותלמידים ברשתות חברתיות. אף נמצא הבדל מעניין בין שתי הקבוצות בנוגע למידת הקירבה בין המורים לתלמידיהם. מחקר זה עשוי לסייע בידי מקבלי ההחלטות בבואם לקבוע מדיניות בנוגע לקשרי מורים-תלמידי באמצעות אתרי רשתות חברתיות.

מילות מפתח: אתרי רשתות חברתיות, פייסבוק, יחסי מורים-תלמידים.

מבוא

יחסי מורים-תלמידים הינם גורם משמעותי ביותר בהתפתחות הלימודית, החברתית והרגשית של תלמידים, ובהמשך לזאת – עשויים להשפיע על הסביבה הלימודית והחברתית בכיתה ובבית הספר בכלל (Sabol & Pianta, 2012; Hamre & Pianta, 2001; Davis, 2003; Birch & Ladd, 1998). אתרי רשתות חברתיות (Social Networking Sites), מאפשרים למשתמשים בהם לבנות פרופיל ציבורי או ציבורי-למחצה ולהתחבר באמצעותו למשתמשים אחרים (Boyd & Ellison, 2007), משפיעים מעצם טבעם על אופני התקשורת בין אנשים, ובפרט בין מורים ותלמידים. אתרים אלו הם מהפופולאריים ביותר כיום. כך, למשל, בעת כתיבת שורות אלו (נובמבר 2013), דירוג Alexa של אתרי אינטרנט¹ מציב בין עשרת האתרים הפופולריים ביותר ברשת ארבעה אתרי רשתות חברתיות: פייסבוק (מקום 2), יו-טיוב (מקום 3), לינקדאין (מקום 9) וטוויטר (מקום 10). אנו מתעניינים בקשרי הגומלין שבין תקשורת מורים-תלמידים ברשתות החברתיות ובין היחסים בין המורים לתלמידים.

משרד החינוך הישראלי נקט תחילה גישה מחמירה כלפי התקשורת מורים-תלמידים בפייסבוק, ואסר עליה לחלוטין. לאחרונה, ריכך המשרד את עמדתו, וקבע כי מותר להשתמש ברשת הפייסבוק לצורך למידה, במגבלות מסויימות (המורה והתלמידים יפעלו אך ורק בקבוצה סגורה, תוך שכולם משתמשים בפרופיל ייעודי שלא יכיל מידע אישי אודותם; הוראת קבע 1-6.1, תשע"ג). הוראות אלו – הגם שהן עומדות בניגוד לתנאי השימוש של פייסבוק ("You will not create more than one personal account"²), מצביעות על הבלבול בקרב מקבלי ההחלטות, לאור היעדר עדויות מחקריות מספיקות בנושא.

במחקר חלוצי בתחום (פורקוש-ברוך והרשקוביץ, 2013) הצבענו על כך שקשרי מורים-תלמידים באמצעות פייסבוק – הגם שאינם חפים מבעיות – מתקיימים בהסכמת המורים ולטובת המורים והתלמידים יחדיו. שאלה פתוחה שנותרת בעקבות המחקר הקודם היא: מיהם המורים המעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק? שאלה זו עומדת במרכז המחקר הנוכחי. אנו בוחנים במסגרתו הבדלים שבין מורים המעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק ובין אלו שאינם מעוניינים בחיבור שכזה, ובפרט במאפייניהם, עמדותיהם כלפי השימוש בפייסבוק ויחסיהם עם תלמידיהם.

שאלות המחקר

1. מהם ההבדלים בין מאפייני המורים המעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק (בין אם מחוברים איתם בפועל ובין אם לאו) לבין מאפייני המורים שאינם מעוניינים בחיבור שכזה?
2. מהם ההבדלים ביחסי מורים-תלמידים (כפי שמדווחים על ידי המורים) בין המורים המעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק (בין אם מחוברים איתם בפועל ובין אם לאו) לבין המורים שאינם מעוניינים בחיבור שכזה?

מתודולוגיה

בין החודשים מאי-יולי 2013, הפצנו באופן וויראלי הפניה לשאלון מחקר מקוון אשר יועד למורים בחט"ב/תיכון, דרך אתרי רשתות חברתיות (בפרט, פייסבוק וטוויטר), כמו גם דרך רשימות תפוצה שונות במיילים (הן רשימות תפוצה אישיות של החוקרים, והן רשימות תפוצה מקצועיות של מורים). השאלון נבנה באמצעות Google Forms³, ותשובותם האנונימיות של המשתתפים נאספו באופן אוטומטי בגליון נתונים אשר היה זמין לעיון לחוקרים בלבד.

משתני המחקר

מאפייני מורים

- גיל
- מגדר [זכר/נקבה]
- מצב משפחתי [רווקה, נשואה, גרושה, אלמן/ה]

¹ <http://www.alexa.com/topsites>

² <https://www.facebook.com/legal/terms>

³ <http://docs.google.com>

- וותק בהוראה [שנים]
- משך שימוש בפייסבוק [שנים]
- מספר חברים בפייסבוק
- עמדה בנוגע לשימוש בפייסבוק להוראה: מענה על השאלה, "האם ניתן, לדעתך, להשתמש בפייסבוק לצורכי למידה או הוראה?" [כן/לא]
- תמיכה באיסור על קשרי מורים-תלמידים בפייסבוק: מענה על השאלה, "ישנן מדינות/רשויות אשר אוסרות לחלוטין קשרים בין מורים ותלמידים באמצעות פייסבוק. מה מידת הסכמתך עם מדיניות זו?" [לא מסכים/ה למדיניות האיסור, נוטה לא להסכים למדיניות האיסור, אין לי דעה בנושא, נוטה להסכים עם מדיניות האיסור, מסכים/ה בהחלט למדיניות האיסור]
- מחנך הכיתה (כלפיה מולא שאלון TSRI; ראו תת-סעיף הבא)? [כן/לא]

יחסי מורים-תלמידים: שאלון TSRI

שאלון Teacher Student Relationship Inventory (TSRI) פותח ותוקף לבחינת יחסי מורים-תלמידים, כפי שהם מדווחים על ידי מורה בודד ביחס לתלמיד בודד (Ang, 2005). השאלון כולל 14 היגדים לדירוג על פי סולם ליקרט בעל 5 דרגות. לצורך מחקרנו זה, תורגם השאלון לעברית, ובנוסף – הניסוחים בו הותאמו למדידת יחסי מורה-כיתה. כלומר, השאלון מולא על ידי מורה ביחס לכיתה שלמה. כך, למשל, ההיגד "I enjoy having this student in my class" תורגם והותאם, וגירסתו הנוכחית: "אני נהנה/ית ללמד את הכיתה הזו".

השאלות הנוגעות לקשרים בין מורים ותלמידים בפייסבוק וליחסי מורים-תלמידים נענו על פי השתייכותם של המשיבים לארבע קבוצות:

1. מורים שהינם בעלי חשבון פעיל בפייסבוק ומחברים שם לתלמידיהם בהווה (**מורים מחוברים**);
2. מורים שהינם בעלי חשבון פעיל בפייסבוק, אינם מחוברים שם לתלמידיהם בהווה, אך היו מעוניינים בחיבור שכזה (**מורים המעוניינים בחיבור**);
3. מורים שהינם בעלי חשבון פעיל בפייסבוק, אינם מחוברים שם לתלמידיהם בהווה, ואינם מעוניינים בחיבור שכזה (**מורים שאינם מעוניינים בחיבור**);
4. מורים שאינם בעלי חשבון פעיל בפייסבוק (להלן יכוונו: **מורים שאינם בפייסבוק**);

השוני העיקרי בין קבוצות המורים הללו היה בהתייחסותם לכיתה אותה הם מלמדים בבואם למלא את הגירסה המתורגמת והמותאמת של שאלון TSRI. כל אחת מהקבוצות נתבקשה למלא השאלון ביחס לכיתה מסויימת:

1. קבוצת **המורים המחוברים** נתבקשה למלא השאלון ביחס לכיתה אותה הם מלמדים בהווה ואשר עם תלמידיה הם מחוברים בפייסבוק;
2. קבוצת **המורים המעוניינים בחיבור** נתבקשה למלא השאלון ביחס לכיתה אותה הם מלמדים בהווה ואשר עם תלמידיה הם היו מעוניינים להיות מחוברים בפייסבוק;
3. קבוצת **המורים שאינם מעוניינים בחיבור** נתבקשה למלא השאלון ביחס לכיתה שרירותית;
4. קבוצת **המורים שאינם בפייסבוק** נתבקשה למלא השאלון ביחס לכיתה שרירותית.

ממצאים

הגדרת שתי קבוצות המחקר

מספר העונים על השאלון, N=180, מתוכם 138 נשים (78%) ו-42 גברים (23%) מכל רחבי הארץ. חלוקה לפי החיבור עם התלמידים בפייסבוק מובאת בטבלה 1. אנו מתייחסים אל הקבוצות "מורים מחוברים" ו"מורים המעוניינים בחיבור" יחדיו כקבוצת **המורים המעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק (בין אם מחוברים איתם בפועל ובין אם לאו)**. קבוצה זו כוללת 109 מורים. אל מול זו, עומדת קבוצת **המורים שאינם מעוניינים בחיבור**. בכל הניתוחים המובאים במאמר זה, לא נכללו המורים שאינם בעלי חשבון פעיל בפייסבוק, ולכן מכאן ואילך, גודל אוכלוסיית המחקר הוא N=160, מתוכם 109 מורים בעלי עניין להתחבר עם תלמידיהם (68%) ו-51 שאינם מעוניינים בחיבור (32%).

השוואת מאפייני המורים בין קבוצות המחקר

באמצעות מבחן t, השווינו הממוצעים של המשתנים הכמותיים – גיל, וותק בהוראה, שנות שימוש בפייסבוק, ומס' חברים בפייסבוק – בין שתי הקבוצות. מתוצאות המבחן (ראו טבלה 2) עולה כי בממוצע, המורים המעוניינים בחיבור צעירים יותר מן המורים שאינם מעוניינים בחיבור (44.8 לעומת 49.6) ובעלי וותק נמוך יותר בהוראה מן המורים שאינם מעוניינים בחיבור (17 שנים, לעומת 21.6 שנים). ממצאים אלו מובהקים סטטיסטית.

בנוסף, נמצא כי בממוצע, המורים המעוניינים בחיבור וותיקים יותר בשימוש בפייסבוק מעמיתיהם שאינם מעוניינים בחיבור (4 שנים, לעומת 3.3). הבדל זה מובהק סטטיסטית, והוא אינו נובע מן ההבדל בגיל הממוצע בין שתי הקבוצות: מבדיקת מתאם בין הגיל לבין שנות השימוש בפייסבוק (באמצעות מתאם פירסון), עולה כי שני משתנים אלו אינם מתואמים סטטיסטית, עם $p=0.08$, $r=-0.145$. השוואת ממוצע מספר החברים בפייסבוק לא העלתה הבדל מובהק סטטיסטית בין שתי הקבוצות.

טבלה 1. חלוקת אוכלוסיית המחקר, על פי חיבור לתלמידיהם בהווה בפייסבוק

קבוצה	N	%
כלל המשיבים על שאלון המחקר		
מורים מחוברים	35	19%
מורים המעוניינים בחיבור	74	41%
מורים שאינם מעוניינים בחיבור	51	28%
מורים שאינם בפייסבוק	20	11%
סה"כ	180	100%
בעלי חשבון פעיל בפייסבוק בלבד (נכללו בניתוחים)		
מורים המעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בהווה בפייסבוק (בין אם הם מחוברים בפועל אם לא)	109	68%
מורים שאינם מעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בהווה בפייסבוק	51	32%
סה"כ	160	100%

התפלגויות המשתנים הנומינליים הושוו באמצעות מבחן χ^2 (חי-בריבוע) של פירסון. מתוך חמשת המשתנים הנומינליים, נמצאו רק שניים כבעלי התפלגות השונה באופן מובהק-סטטיסטית בין שתי הקבוצות (ראו תרשים 1): תמיכה באיסור על קשרי מורים-תלמידים בפייסבוק, ועמדה בנוגע לשימוש בפייסבוק להוראה. מבין המורים המעוניינים בחיבור, 94% (102 מתוך 109) חושבים כי ניתן להשתמש בפייסבוק להוראה, לעומת 62% (31 מתוך 51) בלבד בקרב המורים שאינם מעוניינים בחיבור, עם $\chi^2(1)=26.6$, ברמת מובהקות $p<0.01$. בנוגע לעמדת המורים ביחס למדיניות האיסור על קשרי מורים-תלמידים בפייסבוק, 87% (95 מתוך 109) מבין המורים המעוניינים בחיבור לא מסכימים או נוטים לא להסכים עם מדיניות זו, לעומת 35% (18 מתוך 51) בלבד בקרב המורים שאינם מעוניינים בחיבור, עם $\chi^2(4)=51.1$, ברמת מובהקות $p<0.01$. רק 3% מכלל המורים המשיבים (3 מתוך 109) השיבו כי אין להם דעה בנוגע למדיניות האיסור.

לגבי שלושת המשתנים הנומינליים האחרים, לא נמצא הבדל מובהק-סטטיסטית בין שתי הקבוצות: מין, עם $\chi^2(1)=1.3$, $p=0.26$; מצב משפחתי, עם $\chi^2(3)=3.3$, $p=0.35$; והיותו של המורה מחנך של הכיתה ביחס אליה מילא את השאלון, עם $\chi^2(1)=0.59$, $p=0.44$.

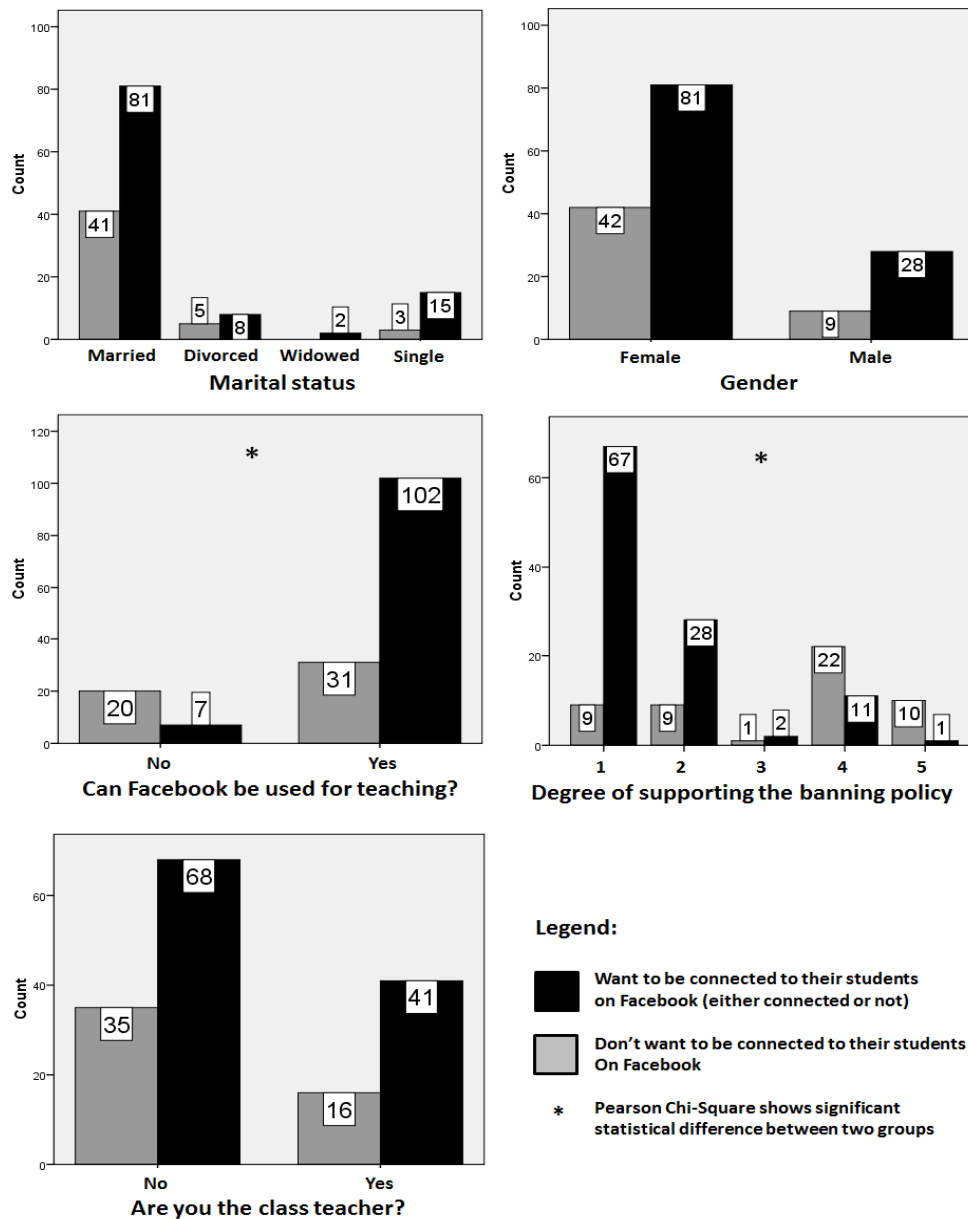
טבלה 2. ממוצעים (וסטיות תקן) בעבור המשתנים הכמותיים, על פי מידת העניין של המורים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק

ממוצע (סטיות תקן)	מעוניינים (N=109)	אינם מעוניינים (N=51)	t(df=158)
גיל	44.8 (11.0)	49.6 (9.6)***	2.6*
וותק בהוראה [שנים]	17.0 (10.9)	21.6 (10.1)	2.5*
שנות שימוש בפייסבוק	4.0 (1.8)	3.3 (1.5)	-2.3*
מס' חברים בפייסבוק	273.5 (391.40)	179.4 (362.9)	-1.4

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

*** בעבור משתנה זה, $N=50$, ובהתאם לגבי משתנה הגיל $df=157$.

תרשים 1. השוואת התפלגויות של המשתנים הנומינליים, על פי מידת העניין של המורים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק

יחסי מורים-תלמידים על פי מידת העניין בחיבור עם תלמידים בפייסבוק

כיוון ששאלון TSRI המקורי עבר תרגום והתאמה, נדרשנו לתיקופו בקרב אוכלוסיית המחקר. תהליך התיקוף כלל ניתוח גורמים, על מנת לזהות קבוצות של היגדים ולבחון הלימתן לקבוצות ההיגדים שנמצאו בשאלון המקורי של אנג (Ang, 2005), לפי 3 קטגוריות: שביעות רצון, סיוע אינסטרומנטלי וקונפליקט. ממצאי ניתוח הגורמים העלו ממצאים הנבדלים מאלו של אנג, אם כי הקטגוריות הבסיסיות דומות. לאור זאת, החלטנו להתייחס לכל אחד מן ההיגדים בשאלון כמשתנה עצמאי. במקביל, אנו בוחנים לעומק הגורמים להבדלים אלו, ועל כך נדווח בנפרד.

לפיכך, השוונו ממוצעי הדירוגים של כל אחד מן ההיגדים באמצעות מבחן t, ותוצאותיו מסוכמות בטבלה 3. כפי שניתן לראות, רק היגד אחד מבדיל באופן מובהק-סטטיסטית בין שתי הקבוצות. המדובר בהיגד מס' 5: "אם אני מחסירה/ה שיעור עם הכיתה הזו, אני מתגעגע/ת אל התלמידים".

בקרב המורים המעוניינים בחיבור, היה ממוצע משתנה זה 3.7, בהשוואה לממוצע של 3.4 אצל קבוצת המורים שאינם מעוניינים בחיבור, עם $t(158)=-2.08$, ברמת מובהקות $p<0.05$.

לאורך שאלון TSRI, מופיעות מילים המתייחסות ישירות לרגשות המורים. מילים אלו הן: "נהנה" (היגדים מס' 1, 11), "מתסכל" (4), "מתגעגע" (5), "מרוצה" (13), ו"מחבב" (14). מבין אלו, ניכר כי "מתגעגע" היא המילה שמביעה את הרגש החזק מכולן, ואנו משערים כי לאור זאת היא היחידה שהצליחה להפריד בין המורים המעוניינים בחיבור לבין אלו שאינם מעוניינים בחיבור.

טבלה 3. ממוצעים (וסטיות תקן) בעבור המשתנים משאלון TSRI, על פי מידת העניין של המורים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק

מס'	היגד	ממוצע (ס.ת.) בקרב המורים המעוניינים בחיבור (N=109)	ממוצע (ס.ת.) בקרב המורים שאינם מעוניינים בחיבור (N=51)	t(df=158)
1	אני נהנה/ית ללמוד את הכיתה הזו	4.6 (0.7)	4.6 (0.7)	-0.06
2	אם לתלמידים מכיתה זו יש בעיה כלשהי בבית, הם עשויים לבקש את עזרתי	3.9 (1.0)	4.0 (1.0)	0.33
3	באופן כללי, הייתי מתאר/ת את היחסים שלי עם הכיתה הזו כחיוביים	4.6 (0.8)	4.8 (0.6)	1.51 ^a
4	הכיתה הזו מתסכלת אותי יותר מרוב הכיתות האחרות אותן אני מלמד/ת	1.5 (0.9)	1.6 (0.9)	0.24
5	אם אני מחסיר/ה שיעור עם הכיתה הזו, אני מתגעגע/ת אל התלמידים	3.7 (1.0)	3.4 (1.1)	-2.08*
6	תלמידים מהכיתה הזו משתפים אותי בדברים מחייהם האישיים	3.9 (1.1)	3.9 (1.1)	0.01
7	אני מחכה כבר לשנה שבה לא אצטרך ללמוד את הכיתה הזו	1.6 (1.2)	1.4 (0.9)	-1.17 ^a
8	אם אני מחסיר/ה שיעור עם הכיתה הזו, אני מרגיש/ה הקלה	1.5 (0.9)	1.4 (0.8)	-0.65
9	אם תלמידים מהכיתה הזו זקוקים לעזרה, סביר שיפנו אליי לסיוע	4.0 (0.9)	4.2 (0.9)	1.14
10	תלמידים בכיתה הזו פונים אליי כשהם זקוקים לאוזן קשבת או לאהדה	3.9 (1.0)	4.0 (0.9)	0.80
11	אם לא הייתי מלמד/ת את הכיתה הזו, הייתי נהנה/ית יותר מההוראה שלי	1.3 (0.7)	1.2 (0.4)	-1.16 ^a
12	תלמידי הכיתה הזו תלויים בי לקבלת עצה או עזרה	2.8 (1.1)	2.8 (1.1)	-0.29
13	אני מרוצה מהיחסים שלי עם הכיתה הזו	4.4 (0.8)	4.5 (0.7)	1.02
14	אני מחבב/ת את הכיתה הזו	4.5 (0.8)	4.7 (0.6)	1.51 ^a

* $p<0.05$, ^a מבחן ליווין להשוואת שוניות יצא מובהק סטטיסטית (כלומר, הקבוצות נבדלות ביחס לשונות המשתנה)

מסקנות ודין

יחסי מורים-תלמידים הם הבסיס לרווחתם של התלמידים, ומכאן - ללמידה מיטבית (Ang, 2005; Hamre & Pianta, 2006). עם זאת, תקשורת בין תלמידים ומורים באמצעות אתרי רשתות חברתיות – פלטפורמות פופולאריות ביותר לתקשורת בין בני נוער – עדיין שנויה במחלוקת. בהיעדר עדויות מחקריות משמעותיות, קובעי מדיניות נוטים לאסור או להגביל באופן משמעותי תקשורת זו.

מחקר חלוץ בתחום הציע נקודת מבט ייחודית על יחסי מורים-תלמידים באתרי רשתות חברתיות, ולפיה היחסים בין מורים ותלמידים מלווים את שני הצדדים הן בגבולות הכיתה והן מחוצה לה, בין היתר באתרי הרשתות החברתיות. אין בזאת כדי לומר כי גישתם של אלו או אלו דומה; נהפוכו, ישנם תלמידים המעוניינים בחיבור עם מוריהם באתרי רשתות חברתיות וישנם כאלו שלא – וכך גם לגבי המורים. האינטראקציה בכיתה בין מורים ותלמידים בהכרח משתקפת גם במדיה המקוונת (Koomen, Verschueren, van Schooten, Jak & Pianta, 2012).

המחקר הנוכחי בחן את מאפיינים המבחינים בין מורים שמחברים או מעוניינים להיות מחוברים לתלמידיהם באמצעות אתרי רשתות חברתיות (פייסבוק) ובין אלו שאינם מעוניינים; המורים המעוניינים בחיבור מהווים כשני שלישים מכלל המורים שהשתתפו במחקר זה. על פי הממצאים, מדובר במורים צעירים יותר, בעלי פחות שנות ותק בהוראה ובעלי יותר שנות ותק בשימוש בפייסבוק לעומת עמיתיהם שאינם מעוניינים בחיבור. לפרופיל זה נוספים שני מרכיבים: עמדות חיוביות יותר כלפי השימוש בפייסבוק בהוראה, ועמדות שליליות כלפי מדיניות הגבלת השימוש בו בתקשורת עם תלמידים, בהשוואה למורים שאינם מעוניינים בחיבור.

פרופיל זה משקף מורים מחוברים יותר להוויה של התלמידים ומעוניינים במתיחת הגבולות הקיימים באופן מסורתי בין השניים כחלק מן ה"אני מאמין" החינוכי והמקצועי שלהם (Uito, 2008; O'Connor, 2008; Aultman, Williams-Johnson, & Schutz, 2009; 2012). בעוד שאיסור על תקשורת מורים-תלמידים באתרי רשתות חברתיות לא ישפיע על מורים שממלא פחות מחוברים לתלמידיהם בכיתה, ואשר נוקטים בגישה מרוחקת ורשמית יותר ביחסיהם עם תלמידיהם, הרי שתלמידיהם של מורים שמתנהלים באופן פחות פורמאלי עם תלמידיהם עשויים להיפגע מאיסור על קשר במדיה החברתית הדיגיטלית (פורקוש-ברוך והרשקוביץ, 2013).

קשרים קרובים של חברות בין מורים ותלמידים משתקפים בהיגד המבחין בין מורים שמעוניינים בחיבור עם תלמידיהם בפייסבוק ובין אלו שאינם מעוניינים בכך: הגעגוע של המורים לתלמידיהם משקף רמת אינטימיות גבוהה (לדוגמה, Sheer & Fung, 2007). תחושת קירבה עמוקה זו מסייעת לביסוס קשרי מורים ותלמידים, בתוך בית הספר ומחוצה לו, אך מעבר לזאת – עשויה לבסס את מעמדו של המורה בעיני תלמידיו ובעיני עצמו; כך, למשל, נקשר הפן הרגשי בפן המקצועי באמירה של מורה בשנתה הראשונה להוראה, שצוטטה במחקר אחר [בתרגום לעברית שלנו]: "אני יודעת [שאני הופכת למורה טובה יותר] כי אני אוהבת את העבודה שלי [...] אני מתגעגעת לתלמידים שלי כשאני נאלצת להיעדר" (Bullough, Young, Hall, Draper, & Smith, 2008). בימים אלו אנו ממשיכים במחקר זה, ובוחנים במתודולוגיה דומה את הצד השני של אותה המטבע: עמדותיהם של התלמידים כלפי היחסים עם מורים באמצעות אתרי הרשתות החברתיות.

אמנם, חשוב להיות מודעים לאתגרים שמציבה הטכנולוגיה בכלל והמדיה החברתית בפרט. עם זאת, יש מקום לאפשר מורה לקבל החלטות לגבי השימוש במדיה המקוונת, בדיוק כפי שנתונה בידיו ההחלטה לגבי מידת הקירבה והאינטימיות שמתאימה לו ביחסיו עם התלמידים בתוך שטח בית הספר. הממצאים ממחקר זה מצביעים על נחיצותו של המשך מחקר בתחום, שתכליתו לסייע למורים לעשות שימוש מיטבי באתרי רשתות חברתיות לצורך קידום המקצועי והאישי, וכן לקידום תלמידיהם במישורים הלימודיים, הרגשיים והחברתיים. כך יוכלו מורים וקובעי מדיניות לקבל החלטות מושכלות, ואולי דיפרנציאליות, ברוח הגישה הפלורליסטית הנושבת במערכת החינוך בארץ בימים אלו.

מקורות

- פורקוש-ברוך, א' והרשקוביץ, א' (2013). מורים: להיות או לא להיות? (חברים של התלמידים בפייסבוק). **הכנס השמיני לחקר חדשנות וטכנולוגיות למידה על שם צ'ייס** (19-20 בפברואר, רעננה), 159-165.
- Ang, R.P. (2005). Development and validation of the Teacher-Student Relationship Inventory using exploratory and confirmatory factor analysis. *The Journal of Experimental Education*, 74(1), 55-73.
- Aultman, L.P., Williams-Johnson, M.R., & Schutz, P.A. (2009). Boundary dilemmas in teacher-student relationships: Struggling with "the line". *Teaching and Teacher Education*, 25(5), 636-646.

- Birch, S.H. & Ladd, G.W. (1998). Children's interpersonal behaviors and the teacher-child relationship. *Developmental Psychology*, 34(5), 934-946.
- Boyd, D.M. & Ellison, N.B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Bullough, R.V., Young, J.R., Hall, K.M., Draper, R.J., & Smith, L.K. (2008). Cognitive complexity, the first year of teaching, and mentoring. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1846-1858.
- Davis, H.A. (2003). Conceptualizing the role and influence of student-teacher relationships on children's social and cognitive development. *Educational Psychologist*, 38(4), 207-234.
- Hamre, B. & Pianta, R. (2001). Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. Hamre, B. & Pianta, R. (2001). *Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. Child Development*, 72(2), 625-638. (2), 625-638.
- Hamre, B.K. & Pianta, R. C. (2006). Student-teacher relationships. In G. G. Bear & K. M. Minke (Eds.), *Children's needs III: Development, prevention, and intervention* (pp. 59-71). Washington, DC: National Association of School Psychologists.
- O'Connor, K.E. (2008). "You choose to care": Teachers, emotions and professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 24(1), 117-126.
- Koomen, H.M. Y., Verschueren, K., van Schooten, E., Jak, S. & Pianta, R.C. (2012). Validating the Student-Teacher Relationship Scale: Testing factor structure and measurement invariance across child gender and age in a Dutch sample. *Journal of School Psychology*, 50, 215-234.
- Sabol, T.J. & Pianta, R.C. (2012). Recent trends in research on teacher-child relationships. *Attachment & Human Development*, 14(3), 213-231.
- Sheer, V.C. & Fung, T.K. (2007). Can email communication enhance professor-student relationship and student evaluation of professor?: Some empirical evidence. *Journal of Educational Computing Research*, 37(3), 289-306.
- Uito, M. (2012). 'Behind every profession is a person': Students' written memories of their own teacher-student relationships. *Teaching and Teacher Education*, 28, 293-301.